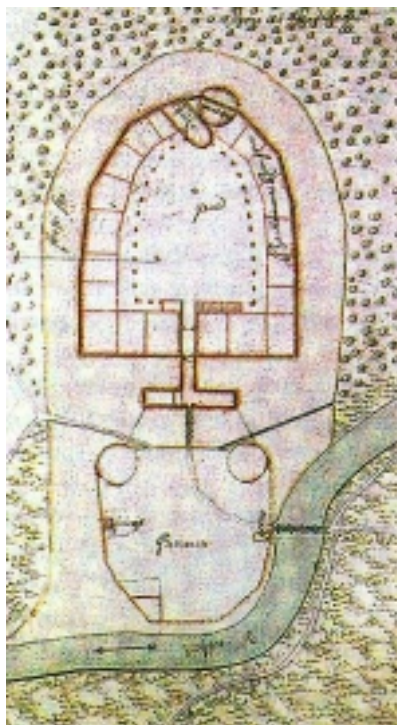

VELIČANSTVENI SKLOP DVORCA I UTVRDE U VALPOVU

Valpovačka se utvrda, kao rijetko koja srednjovjekovna utvrda u Hrvatskoj, uspjela sačuvati do danas, i to ponajprije zato jer je Turci prilikom napuštanja nisu srušili, jer se održala kakva-takva opstojnost vlastelinstva i jer je novi dvorac urastao u srednjovjekovnu utvrdu. Stvorena je tako jedinstvena i povijesno-arhitektonska vrlo vrijedna srednjovjekovno-barokna cjelina koja nadilazi mjerilo današnjega, razmjerno malenoga

Plan valpovačke utvrde iz 17. stolieća

Valpova i koja gradu daje osobit i prepoznatljiv identitet. Valpovački dvorac s utverdnom i velikim perivojem jedan je od najznačajnijih spomenika svjetovne arhitekture sjeverne Hrvatske. Smješteno u plodnoj ravnici, u blizini rijeke Drave, na prostoru rimskoga grada Iovaliae, Valpovo je oduvijek bilo poznato po orijaškim hrastovim šumama, lovištima i stočarstvu, ali i po nekad glasoovitijem šljivovici te vinu od jabuka i

FASCINATING BLEND OF CASTLE, FORT AND GARDENS IN VALPOVO

The Valpovo fortress has been preserved to this day as Turks did not destroy it when they were leaving the region. The subsequently built castle was practically incorporated into the medieval fortress. In the early 18th century, the Austrian Royal Chamber granted to Baron Hillebrand von Prandau the right to enjoy the large Valpovo estate. Since that time and until the year of 1945 the estate was managed by members of that family and by counts of Norman-Ehrenfelds, who gained that right through marriage. The first castle, built in the early 18th century on the remains of the medieval fort, was completely destroyed by fire in the early 19th century. Soon after that fire, the castle was fully renovated and surrounded by numerous new outhouses. In plan view, the castle is shaped as an irregular triangle and is fully encircled with baroque-type gardens. After World War II, the castle accommodated many institutions, and is now being renovated

krušaka, jer vinogradi u valpovačkom kraju nisu uspijevali. Valpovo se pamti po hrvatskom povjesničaru, franjevcu Matiji Petru Katančiću, rođenom u Valpovu, kao i po dvjema obiteljima koje su 224 godine posjedovale dvorac i vlastelinstvo - baruni Hillebrand von Prandau i grofovi Norman-Ehrenfels.

Valpovačka srednjovjekovna feudalna gospostija postojala je u 14. stoljeću, kada ju je posjedovao Sandin i njegov sin Ivan de Solyagh. Kad je ta obitelj ostala bez nasljednika, kralj Sigismund daruje valpovački posjed 1397. godine mačvanskom banu Ivanu Moroviću koji je sagradio tvrđavu i dvor, u sklopu kojega je podignuta i kapela sv. Ladislava Kralja. Morovići su još posjedovali velik dio slavonske Podravine i zemlju u Baranjskoj županiji, te su postali u 15. stoljeću najmoćniji plemići u Slavoniji. Kada je rod Morovića izumro, kralj Matijaš Korvin darovao je Valpovo 1481. godine Petru i Matiji Gereb de Wyngarth. Gospostiji je tada pripadala valpovačka tvrđava, trgovište Valpovo i 174 sela. Valpovo ponovno mijenja gospodara 1512., kada dolazi u posjed palatina Emerika Perényija. Njegovi su nasljednici posljednji vlasnici Valpova prije pada pod Turke. Valpovačku tvrđavu osvojio je 23. lipnja 1543. požeški sandžak-

beg Murad-beg Tardić. Nakon 144 godine turske vlasti, austrijski general Dünnewald prisilio je 30. rujna 1687. tursku posadu u valpovačkoj tvrđavi na predaju.

Valpovačka utvrda 1690. godine (grafika)

Srednjovjekovna valpovačka tvrđava (Castrum Walpo) spominje se prvi put 1438. godine. Nekoliko grafičkih vrela s kraja 17. stoljeća i usputni opis tvrđave službenika austrijske Dvorske komore iz 1698., prigodom popisa Valpova, daju nam predodžbu o izgledu valpovačkoga staroga grada. On je potkraj 17. stoljeća već bio znatno oštećen zbog starosti i ratova. Tvrđava je u tlorisu imala oblik nepravilnoga izduženoga trokuta u kojega je sjevernom kutu, okrenuta prema rijeci Dravi, stajala visoka kula. Bila je pokrivena šindrom (daščicama), u njezinu podrumu bio je zatvor (temnica), a naslonjene na nju, sa zapadne strane, stajale su ruševine kapele sv. Ladislava, koja je u tursko doba bila pretvorena u džamiju. Kula je i danas sačuvana. Na njezinu prvom i drugom katu nalazi

Barun Josip Ignac Hilleprand von Prandau (1748. ili 1749.-1816.) - ulje na platnu

se po jedna okrugla prostorija, svodena niskom kupolom. Na sredini prvoga kata nalazi se grb – vjerojatno plemićke obitelji Morović, a na stubama zavojitoga stubišta, te na prozorima i dovratnicima kule nalaze se kasnogotički klesarski znakovi. Tvrđava je bila okružena širokim jarkom, ispunjenim vodom iz rijeke Karašice. Do ulaza u tvrđavu vodio je drveni most duljine 30-40 koraka.

Valpovo je nakon oslobođenja od Turaka potpalo pod vlast austrijske Dvorske komore. Kralj Karlo VI. daje valpovački posjed 31. prosinca 1721. Petru Antunu barunu Hilleprandu von Prandau (1676.-1767.) kao nagradu za dvadesetogodišnji rad u Dvorskoj komori u Beču i kao zahvalnost za posuđenih 100.000 forinti. Budući da Petar Antun tada još nije imao sina, njegove su kćerke 18. ožujka 1726. bile izjednačene u pravima s muškim nasljednicima. Od tada pa do ukidanja vlastelinstva 1945. godine valpovačkim je vlastelinstvom upravljalo samo pet muških gospodara: tri člana barunske obitelji Hilleprand von Prandau (Petar Antun, Josip Ignac i Gustav) te dva člana grofovske obitelji Normann-Ehrenfels (Rudolf I. i Rudolf II.).

Nakon smrti Petra Antuna Hillepranda, valpovačku gospoštiju nasljeđuje

njegov sin iz drugoga braka Josip (Josef) Ignac (1749.-1816.). Njegov sin Gustav (1807.-1885.) bio je još maloljetan kada umire Josip Ignac, pa posjedom upravlja od 1816. do 1831. Josipova udovica Marija rođ. grofica Pejačević. Gospoštija se 1831. godine dijeli na dva dijela između Josipovih sinova Gustava i Karla (1792.-1865.), te se ustrojava vlastelinstvo sa sjedištem u Valpovu, koje je pripalo Gustavu, i vlastelinstvo sa sjedištem u Donjem Miholjcu, koje je pripalo Karlu. Nakon Karlove smrti 1865. godine, donjomiholjački

Barun Petar Antun Hilleprand von Prandau (1676.-1767.)

posjed pripao je Gustavu, ali se vlastelinska uprava vodi odvojeno od valpovačkoga posjeda. Gustav je bio posljednji muški član obitelji Hilleprand von Prandau. Njegova starija kćerka Marijana (1828.-1891.), nasljeđuje 1885. godine Valpovo, a Stefanija Donji Miholjac. Oba vlastelinstva dolaze udajom Gustavovih kćeri u posjed novih plemićkih obitelji: Valpovom od tada upravljaju grofovi Normann-Ehrenfels, a Donjim Miholjcem grofovi Mailáth von Szekhely. Nakon smrti Marijane, valpovačko vlastelinstvo nasljeđuju 1892. godine njezina djeca: Rudolf I. (1858.-

1942.), Gustav i Ana, udana grofica Csáky. Rudolf I. dobiva dvorac u Valpovu i dvije trećine posjeda (otkupljuje i dio od sestre Ane), a Gustav dobiva jednu trećinu posjeda sa sjedištem u Bizovcu. Valpovačko vlastelinstvo grofova Normann bit će podijeljeno na dva dijela do 1919. godine, kada ga je Rudolf I. otkupio od brata Gustava i ponovno ga priključio valpovačkom posjedu. Rudolf I. razdijelio je vlastelinstvo darovnim ugovorom iz 1928. svojoj djeci: sinu Rudolfu II. (r. 1891.) i kćerkama: Mariji Ani, udanoj pl. Berks; Mariji Veri; udanoj grofici Csáky, i Mariji Tereziji, poslije udanoj grofici Coronini. Rudolf II. dobio je jednu polovicu, a njegove sestre po jednu šestinu posjeda. Završetkom agrarne reforme 1934. godine, valpovačkom vlastelinstvu oduzeto je 95% poljodjelskih površina, pa su za diobu ostale gotovo samo šume. Grofovska obitelj Normann-Ehrenfels živi u dvorcu u Valpovu do 1945., kada je vlastelinstvo ukinuto i kada su se članovi obitelji odselili u Austriju gdje žive i danas.

Povijest dvorca, vlastelinstva i samoga mjesta Valpovo isprepletено je i povezano s dvjema, već spome-

Grb grofova Normann-Ehrenfels

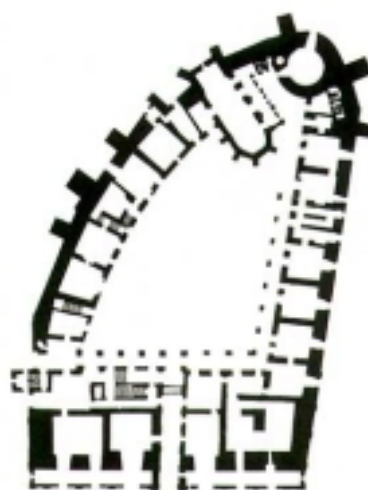

Glavno (južno) pročelje dvorca

nutim obiteljima: Hilleprand von Prandau i Normann-Ehrenfels. Obitelji Hilleprand, podrijetlom iz Tirola, dodijeljeno je plemstvo 1579. u doba cara Rudolfa, a viteško plemstvo 1674., kada im je car Leopold I. proširio grb i dodao pridjevnik de Prandau. Postoji priča koja kaže da Prandau dolazi od njemačkih riječi Brand-Au što znači "gorući gaj", čime se htjelo obilježiti velik šumski požar na njihovu imanju u Tirolu. Goruće stablo na obiteljskom grbu podsjeća na taj događaj. Barunski naslov Sv. Rimskog Carstva obitelj nosi od 3. siječnja 1704. kada je on dodijeljen Petru Antunu. Ugarski indigenat dobio je Petar Antun 1723. godine. Obitelj Normann potječe od staroga plemstva iz 13. stoljeća. Podrijetlom je, prema obiteljskoj predaji, s otoka Rugen, a poslije iz Würtenberga (Njemačka). Obitelj je dobila grofovstvo 1809. u Würtenbergu. Obitelji Normann podijeljeno je, prema zaključku Hrvatskoga sabora, ugarsko-hrvatsko plemstvo 1896. i nakon toga upisano je u maticu plemstva Virovitičke županije.

Vlastelinstvo Valpovo, od utemeljenja 1721. pa do ukidanja 1945. godine, pokazuje četiri različita razdoblja u upravno-gospodarskom ustrojstvu: prvi (1721.-1790.) kada vlasnik ne živi u Valpovu, nego upravlja preko upravitelja, i kada se

posjed daje u zakup; drugi (1790.-1848.) kada vlasnici žive na posjedu i kada se gospoštija dobrim vođenjem uzdiže među najjače i najveće slavonske posjede; treći (1848.-1885.) kada vlastelinstvo prelazi iz feudalnoga u kapitalistički posjed; i četvrti (1885.-1945.) kada opća kriza te svjetski ratovi i agrarne reforme uništavaju vlastelinstvo. Dok je obitelj Hilleprand von Prandau upravljala gospoštijom tijekom prva tri razdoblja, izgrađivši moćnu gospodarsku snagu posjeda, obitelj Normann-Ehrenfels naslijedila je vlastelinstvo kada je ono već počelo slabiti, proživljavajući agoniju njegova četvrtoga razdoblja.

Tloris prizemlja dvorca

Kao visoki carski službenik koji je živio i radio u Beču, Petar Antun barun Hilleprand nije mogao upravljati dobivenim posjedom sa 44 naselja i golemom površinom zemljišta. Prva četiri desetljeća vlastelinstvo su vodili upravitelji (provizori, administratori) koji su trebali ustrojiti upravu i urediti posjed što je oskudijevao pučanstvom, cestama i obrtom. Petar Antun počeo je zbog toga 1745. godine doseljavati njemačke obrtnike iz Kamptena na rijeci Illeru (Bavarska) u Valpovo, koji su osnovali obrtničke radionice, trgovine i gostionice. Zbog visoke starosti i malodobnosti sina Josipa Ignaca, Petar Antun razmišlja o prodaji posjeda, ali ga ipak 1763. daje u zakup Ivanu Kapistranu I. pl. Adamovichu, koji je držao Valpovo do 1790. godine. Valpovačka gospoštija bila je 1786. ustrojena u pet okružja (distrikata): valpovački, šljivoševački, petrijevački, martinački i miholjački.

Josip Ignac barun Hilleprand von Prandau prekinuo je 1790. godine ugovor o zakupu valpovačkoga posjeda i doselio se iz Beča u Valpovo. Posljednje desetljeće 18. i prvo desetljeće 19. stoljeća on će obilježiti svoj posjed živom graditeljskom i gospodarskom djelatnosti: krče se šikare, obnavljaju oranice i voćnjaci, sade se dudovi, uređuju ribnjaci, uzgaja stoka, te se grade crkve, škole, lugarnice, kuće za vlastelinske službenike i brojne gospodarske zgrade. Godine 1831., kada se gospoštija dijeli u dva dijela - na valpovački i miholjački posjed, vlastelinstvo je imalo 1837 selišta sa 3372 kmeta i površinu više od 150.000 jutara (na šume je otpadalo 57.454 jutra).

Od sredine 19. stoljeća na vlastelinstvu se podižu nove gospodarske zgrade i nabavljaju suvremeni strojevi, a sve u svrhu razvoja novoga kapitalističkoga ustroja vlastelinstva. Šezdesetih godina 19. stoljeća počelo je osnivanje majura na kapitalističkim temeljima. Vlastelinstvo je tada bilo podijeljeno na pet okružja s deset majura.

Unutrašnje dvorište snimljeno sa srednjovjekovne kule

Kada je Rudolf I. grof Normann-Ehrenfels preuzeo valpovačko vlastelinstvo 1892. godine, počeo je preustrojavati upravu. Početkom 20. stoljeća vlastelinstvo je posjedovalo 16.190 hektara (28.157 jutara) poljodjelskoga zemljišta i 9822 hektara šuma. U prva dva desetljeća 20. stoljeća slabi poljodjelstvo na posjedu, a povećava se sječa šuma. Kriza vlastelinstva bila je najveća nakon 1918. godine, kada ono potpada pod agrarnu reformu koja završava 1934. oduzimanjem poljodjelskih površina i likvidacijom poljodjelskoga imanja. Vlastelinstvu je ostalo samo 865 jutara poljodjelskih površina i 18.835 jutara šume pa se to podijelilo među djecom Rudolfa I. prema njegovu darovnom ugovoru iz 1928. godine. Rudolfu II., odnosno valpovačkom vlastelinstvu, ostala je polovica šuma i preostala zemljišta. Takvo je imanje dočekalo završetak Drugoga svjetskog rata i konačno ukidanje.

Dvorac u Valpovu izgrađen je na ostacima južnoga krila srednjovjekovnoga grada. Vjerojatno je južno srednjovjekovno krilo samo dograđeno i pregrađeno tridesetih godina 18. stoljeća, ubrzo nakon što je Petar Antun došao u posjed Valpova. Srednjovjekovna ruševna utvrda nije pružala ni najmanje uvjete za život i stanovanje pa je to bio dovoljan razlog da se pregradi i dogradi južno krilo, koje

je jedino omogućivalo širenje i izgradnju dvorca po tadašnjim baroknim načelima. Utvrda je tijekom 18. stoljeća popravljena i prilagođavana novoj ulozi. Taj prvi dvorac bio je sličan današnjem i može se vidjeti na portretu Petra Antuna Hillepranda iz 1750. godine. Nije se sačuvao jer je nestao u požaru zajedno s dvorskom knjižnicom i obiteljskom pismospremom na Silvestrovo 1802. godine. Izgorjeli dvorac počinje se obnavljati već početkom 1803. Obnova dvorca pokrenula je živu graditeljsku djelatnost jer su se osim dvorca gradile i brojne gospodarske zgrade jugozapadno od dvorca. Gradnja

Katastarska karta, 1863.

traje sve do smrti Josipa Ignaca 1816. godine. Zahvaljujući godišnjim obračunima iz dvorske pismohrane iz razdoblja od 1803. do 1815., znamo da su u gradnji sudjelovali osječki zidarski majstor Antun Hartmann i tesarski majstor Matija Vagner (od 1810. Pavao Vagner). Ciglarski majstor Miško Ivoš obvezao se potkraj 1803. da će isporučiti tristo tisuća dobro pečene cigle za zidanje, kojih je pripremu i pečenje obavljao na samom vlastelinstvu. Vapno potrebno za gradnju dobavljano je često s vlastelinstava Darda i Orahovica. Šest desetljeća nakon izgradnje, barun Gustav obnavlja dvorac 1866.-1869. godine, ali bez bitnih izmjena. Rudolf I. vjerojatno je pripremao obnovu dvorca (to se zaključuje na temelju nacrti iz 1914. i 1917. godine), ali je Prvi svjetski rat spriječio tu njegovu nakanu.

Tlocrtno dvorac s utvrdom ima oblik nepravilnoga šiljatoga trokuta, kojemu je baza južno pročelje novoga (barokno-klasicističkoga) dvorca, a istočni i blago povijen zapadni krak sastaju se u srednjovjekovnoj okrugloj kuli. Tri kraka dvorca zatvaraju unutrašnje dvorište. Dvorac je 1885. godine imao 62 prostorije i tlorisnu površinu od 4031 m², zajedno s dvorištem. Tlocrtni se ustroj temelji na uskim dugačkim vezama (hodnik u zapadnom i balkon-galerija u istočnom krilu), kojima se dolazi do pojedinih nanizanih prostorija, te na golemom stubišnom prostoru u južnom (glavnom) krilu dvorca. Stubištem se prilazi hodniku i balkonu-galeriji i iz njega ulazi se u salone dvorca, okrenute na južno pročelje. Među brojnim prostorijama dvorca vrijedno je istaknuti srednjovjekovnu kulu, oružnicu, knjižnicu, arhiv, kazalište i dvorsku kapelu. Budući da pripada među najvrijednije arhitektonske srednjovjekovne spomenike svjetovne arhitekture Hrvatske, kula je zaštićena i kao zasebna građevina. Do dvadesetih godina 19. stoljeća u dvorcu je bila oružnica - dvorana u

kojoj se čuvalo staro i dragocjeno oružje. Ono je dijelom poklonjeno bečkim muzejima, a dijelom razneseno ili poklonjeno. Priča se da se u dvorcu čuvala Trenkova sablja, koju je Gustav barun Hilleprand von Prandau poklonio banu Josipu Jelačiću kada je on prolazio kroz Valpovo. Vlastelinska pismohrana u prizemlju i knjižnica na katu uništene su u požaru početkom 19. stoljeća. Po pričanju baruna Gustava, u knjižnici je bilo i knjiga iz budimske knjižnice kralja Matijaša Korvina, koje je u Valpovo donio budimski paša kada je bio premješten u Valpovo. Arhiv i knjižnica obnovljeni su nakon požara, tako da je sedamdesetih godina 19. stoljeća bilo oko 6000 knjiga.

U dvorcu je postojalo i malo kazalište, prvo u Slavoniji, koje je uredio barun Josip Ignac prilikom gradnje dvorca nakon požara. Kazalište potvrđuje sklonost prema umjetnosti koju je obitelj Hilleprand von Prandau uvijek potpomagala pa je u svoj grb stavila i dva glazbala.

Dvorska kapela Sv. Trojstva izgrađena je na ruševinama srednjovjekovne kapele. Izgradnja nove kapele počela je vjerojatno dvadesetih godina 18. stoljeća. U radionici poznatoga kasnobaroknoga bečkog dvorskog slikara Johanna Michaela Rottmayera (1652.-1730.), koji je izveo brojne oltarne slike i freske u austrijskim crkvama i carskim rezidencijama, nastala je i slika Prijestolje mudrosti (Sv. Trojstvo s razapetim Kristom i anđelima), koja je rađena 1730. za oltar dvorske kapele u Valpovu, a danas se nalazi u osječkoj galeriji. Stijene i svodovi kapele oslikani su, na prozorima su nekad bili vitraji, a orgulje s dva manuala, 54 tipke i 24 registra rađene su u radionici Josipa Angslera u Pečuhu.

Valpovački sklop dvorca i utvrde slikovit je i arhitektonski vrijedan. U njemu se zamjećuju različita stilska razdoblja izgradnje. Osobito je to prepoznatljivo na pročeljima koja

Sjeverni dio utvrde s kapelom i kulom

nude skladno isprepletanje raznolikih stilskih elemenata: od srednjovjekovne robusne kule i pune, dugačke plohe srednjovjekovnoga ziđa, preko jednostavnih baroknih dvorišnih fasada i uresnih baroknih profilacija sjevernoga pročelja kapele do barokno-klasicističkoga reprezentativnoga ulaznog pročelja, okrenutoga perivoju. Južnom, glavnom (ulaznom) pročelju dvorca prepoznatljivost daje istaknut središnji rizalit koji poput kvadratičnoga tornja izlazi iz krovništva te svojom visinom i valjkastim završetkom s malom kupolom nadvisuje inače visoko barokno krovništvo. Pilastri sedmoosno raščlanjenoga pročelja dijele fasadnu plohu na polja u koja su, osim na uglovima, postav-

Prilazni most na ulasku u dvorac. U pozadini župna crkva u središtu grada

ljeni prozori u tri razine.

Valpovački je dvorac jedan od rijetkih kojih je inventar uglavnom sačuvan, ali ne u dvorcu, nego u muzejima i arhivima u Zagrebu i Osijeku. Namještaj, slike, knjižnica i arhiv vrijedno je naslijeđe, na osnovi kojega je moguće predočiti sliku i život valpovačkoga dvorca. Već više od dva desetljeća dvorac se obnavlja, ali nikada cjelovito. U desetljećima nakon Drugoga svjetskog rata skrovište su u dvorcu tražili: općina Valpovo, osnovna škola, narodno sveučilište, odgojno-popravni dom za malodobnike, dječji dom, Muzej Valpoštine i mnogi drugi.

Kakav bi to dvorac i srednjovjekovni feudalni grad bio kada ne bi imao svoju tajanstvenu priču, ovaj put priču o valpovačkoj sablasti?

Oko 25 hektara velik perivoj s parkšumom uz valpovački dvorac jedan je od najvrijednijih primjera parkovne arhitekture Hrvatske. Treba istaknuti dvije osobite vrijednosti perivoja: prvo, barokna zamisao oblikovanja krajolika 18. stoljeća sa zvjezdolikim raskrižjem u lovačkom parku, kojega se tragovi i danas naziru (parkšuma Zvjerinjak) i, drugo, u izvornom obliku očuvan pejzažni perivoj s velikim livadama i vidicima, tipičnim za klasične engleske pejzažne perivoje. Obje su osobitosti vrlo rijetko očuvane u parkovnom naslije-

đu Hrvatske. Barokne perivoje u Hrvatskoj naslućujemo, ali malo kada nalazimo stvarne dokaze o njihovom postojanju. Pejzažni su perivoji najčešće bili u 19. stoljeću preoblikovani u duhu romantizma i historicizma pa su očuvani perivoji tipa klasičnoga engleskoga vrta prava rijetkost. Zbog tih vrijednosti, perivoj u Valpovu osobito cijenimo. On ne pokazuje tragove većih mijena te je prilično dobro sačuvao svoj izvorni izgled i povijesnu sliku koja se, usprkos manjim promjenama i zapuštenosti, nije bitno promijenila.

Na temelju danas poznatih povijesnih vrela ne možemo utvrditi točno vrijeme nastanka perivoja. Pretpostavlja se da je nastao početkom 19. stoljeća, između 1803. i 1816., kada se nakon požara gradio dvorac. Godine 1857. perivoj je zauzimao površinu od oko 4,7 hektara. Tada su oko dvorca još postojali opkopi, koji su većim dijelom zatrpani 1867. godine, a južno do rječice Jadike prostirao se perivoj pejzažnih obilježja. Katastarska karta iz 1863. potanko tumači izgled i kompoziciju perivoja, koja je bez značajnijih izmjena sačuvana do danas. Uočavaju se četiri prostorne i oblikovne cjeline: ostaci grabišta oko dvorca i srednjovjekovne utvrde, perivoj između dvorca i rječice Jadike,

perivoj između Jadike i šume te šuma koja se protezala do Zvjerinjaka. Perivoj u cijelosti posjeduje obilježja pejzažne parkovne arhitekture, koja su osobito prepoznatljiva u dijelu perivoja između Jadike i šume. Tu se isprepliću dopadljivi vidici s pros-

Pogled na perivoj s tornja dvorca nakon obnove započete 1988. godine

tranim travnjacima, šumskim gustim sklopovima, gajevima te skupinama i pojedinačnim drvećem. Različiti oblici, boje i veličine drveća nisu veće vrijednosti, ali ipak potvrđuju visoku estetsku vrijednost parkovne zamisli. Neke novije, ne odviše sretne sadnje drveća djelomično narušavaju čistoću kompozicije. Perivoj između dvorca i Jadike ima također obilježja pejzažnih perivoja, ali tu već nalazimo romantičarske parkovne pojedinosti i ne odviše vješte zah-

vate 20. stoljeća. Najstariji podatci o biljnim vrstama u perivoju potječu iz 1957. godine. Koje su svojte drveća i grmlja bile u doba nastanka i tijekom 19. stoljeća nije poznato. Godine 1957., kada je bilje bilo popisano i narisano na planu perivoja, gotovo je sve bilo očuvano još u stanju od prije Drugoga svjetskog rata. Tada su u perivoju bile 62 svojte drveća i grmlja, a od tada broj se povećavao, tako da su 1988. godine bile 144 vrste. To je posljedica obnove ili, bolje reći, preoblikovanja perivoja na osnovi projekata s kraja pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća. Tada su u perivoj unesene brojne nove, pretežito egzotične, biljne svojte, čak njih 77. Time se bitno promijenila izvorna slika i zamisao perivoja. Obnova perivoja počela je 1988. godine, ali je nakon dvije godine bila prekinuta. Uspjelo se posjeći brojno samoniklo drveće i djelomice vratiti nekadašnje vidike. Cilj obnove bio je očuvati ili vratiti izvorne i poslije nastale vrijedne osobitosti, koje daju identitet ne samo valpovačkom perivoju nego i Valpovu.

Mladen i Bojana Obad Ščitaroci

Preneseno iz knjige:
Dvorci i perivoji Slavonije - od Zagreba do Iloka

SADAŠNJE STANJE

Tragovi obnove dvorca u Valpovu vidljivi su već i pogledom na glavno pročelje iz dijela dobro održavanog perivoja u kojem se nalazi spomenik najpoznatijem Valpovčaninu, književniku i povjesničaru Matiji Petru Katančiću (1750.-1825.). Taj se dvorac obnavlja već dvadesetak godina, a sudeći po dinamici ulaganja od petstotinjak tisuća kuna na godinu, obnavljat će se još dugo. Tako barem tvrdi ljubazni i uslužni Stjepan Petrov, predsjednik Turističke zajednice i član gradske uprave zadužen za društvene djelatnosti. Cijena se komplet-

ne obnove toga vrijednog spomenika kulture procjenjuje naime na četiri do pet milijuna njemačkih maraka.

Ipak 1990. godine bilo je potpuno obnovljeno krovništvo, ali ga je nedugo potom oštetilo nekoliko granata ispaljenih iz onda okupirane Baranje pa ga je trebalo ponovno obnavljati. Dvorac je s dvorišne strane jako oštećen djelovanjem vlage, ali to je problem s kojim se susreće gotovo svaki naš dvorac u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Ipak je do sada obnovljena kapela Sv. Trojstva i ona je

u funkciji, a obnovljena je i posebno zaštićena cilindrična kula koju uz stručno vodstvo obilaze posjetitelji. Stručni je voditelj upravo gosp. Petrov, koji ujedno svima priča priču o Bijeloj gospi, čuvenoj valpovačkoj sablasti. Po legendi ta je lijepa Valpovčanka Katarina odigrala neobično važnu ulogu pri padu dvorca u turske ruke 1543. godine. Bila je u velikoj ljubavi s ondašnjim vlasnikom dvorca Nikolom, a u nju se zagledao carski namjesnik, koji je odbijen otkrio Turcima planove dvorca i obrane te omogućio njegov

Sjeverozapadni dio dvorca s obnovljenom kapelicom i kulom

pad. Potom se u fatalnu ljepoticu zaljubio i osvajač - Murad-beg, koji ju je htio uključiti u svoj harem. No to je ona također odbila pa je bila

živa zazidana u zid. Dva stoljeća poslije, prema legendi, njezine su kosti otkopane i zakopane na mjesnom groblju te se od tada više ne

čuju njezini koraci po drugom katu dvorca.

Obnovu dvorca financira Ministarstvo kulture, a radove nadziru djelatnici Kozervatorskog odjela Uprave za zaštitu kulturne baštine iz Osijeka. Prije početka obnove dvorac je kompletno ispražnjen od svih njegovih brojnih korisnika, a vrijedni eksponati valpovačkog muzeja deponirani su u jednom njegovu dijelu. Praktički je dvorac od početka obnove stalno zatvoren i za posjetitelje i za korisnike, a jedini je preostali korisnik niža glazbena škola. Valja reći da se ono što je sačuvano od obnovljenoga vrijednog perivoja relativno dobro održava i da se o tome brine gradska uprava. Valja vjerovati da će se obnova dvorca ipak s vremenom ubrzati i da će u nekoj skorjoj budućnosti jedan od najljepših i najdojmljivijih slavonskih dvoraca zablistati u svojoj punoj ljepoti.

B. N.